

БЕЗБЕДНОСТ

Ризици на друштвеним мрежама и зависност од њих

Зборник у ком је објављен овај текст је заснован на подацима прикупљеним у оквиру пројекта „Успостављање информационог система за превенцију вршњачког насиља – 3. фаза“, који спроводи Удружење грађанки и грађана “Центар за подршку женама”, а финансира Министарство омладине и спорта Републике Србије. Зборник је објављен на МОНС платформи. Аутор: професор др Далибор Петровић, социолог.

Нешто више од половине младих у нашем узорку (52,9%) изјављује да је давало личне податке (име и презиме, број телефона, адресу, мејл, своју фотографију и сл.) особама које не познају лично и које никада нису срели уживо, док је то често радило нешто мање од трећине (31,1%) испитаника. Слична је ствар и са остављањем личних података на блоговима или профилима где то никада није чинило нешто мање од половине испитаника док је њих нешто више од трећине (36,4%) то често радило.

Укрштања показују статистичку значајност једино код образовања што ће рећи да су они који имају више образовање истовремено и мање склони да деле своје личне податке са непознатим особама или да их остављају на блоговима и профилима на друштвеним мрежама ($p=0.05$).

Највише бриге око приватности млади исказују на друштвеним мрежама будући да њих 68,2% често или увек ограничавају приступ садржајима на својим профилима. Такође, преко половине младих често или увек ограничава приступ подацима који би се могли користити у рекламне сврхе или приступ ГПС локацији. Ризично поступање на интернету може се поделити у три сегмента. Један се односи на различите са ризиком повезане активности на самом интернету, попут онлајн коцкања, проналажења и скидања пиратских или дељења порнографских садржаја, итд. Други сегмент се односи на интерпесоналну комуникацију са познатим и непознатим особама са којима се размењују лични сексуално експлицитни садржаји. Трећи се односи на прекомерну употребу дигиталних технологија.

Већина младих није склона ризичном поступању на интернету што је охрабрујући податак. Овде је једини изузетак скидање пиратских садржаја што представља широко распрострањену и нормализовану праксу у Србији, али је и овде значајан налаз да скоро 40% младих изјављује како никада не практикује ову активност. Са друге стране, близу половине младих скида пиратизоване садржаје макар повремено чиме се отвара значајан простор за угрожавање њихове приватности, пре свега као последица разних вируса које је уз пиратизоване садржаје могуће покупити.

Посећивање порнографских сајтова је такође повезано са повећаним ризиком угрожавања личних података посетилаца као и са ризиком да се са намером или без ње дође у посед нелегалног порнографског материјала.

Други сегмент ризичног поступања везан за складиштење и директно размењивање личног сексуално експлицитног садржаја. Овде се ризици пре свега огледају у могућем нарушавању нечијег угледа али и уцењивању оних до чијих се

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ПО ОБЛАСТИМА 2025. ГОДИНА

фотографија дође. Најпознатија дигитална пракса овог типа је такозвана осветничка порнографија.

По извештавању медија ова активност је широко заступљена на персоналној мрежи Телеграм где постоје различите специјализоване групе за размену оваквих садржаја.

Око $\frac{1}{4}$ наших испитаника изјављује да поседује личне сексуално експлицитне садржаје (фотографије и клипове), али највећи број њих води рачуна о томе на који начин их складиште. Забрињавајуће је што петина оних који поседују ове садржаје не придаје никакав значај ограничавању приступа њима већ их држе на свом рачунару без икаквих рестрикција. На крају, постоји и трећи сегмент ризичног поступања који се односи на прекомерну употребу интернета. Прекомерна употреба интернета постала је генерацијски феномен који надилази досадашње везивање ове појаве искључиво за психолошке карактеристике зависника. Као што смо већ показали свака нова генерација све раније долази у контакт са дигиталним технологијама. Са друге стране, дигиталне технологије имају све већи уплив у наше животе тако да је свакој новој генерацији све теже да се “одупре” употреби дигиталних технологија. На све то глобални догађаји попут пандемије КОВИД-19 доприносе томе да се ионако убрзана дигитализација још више убрза.

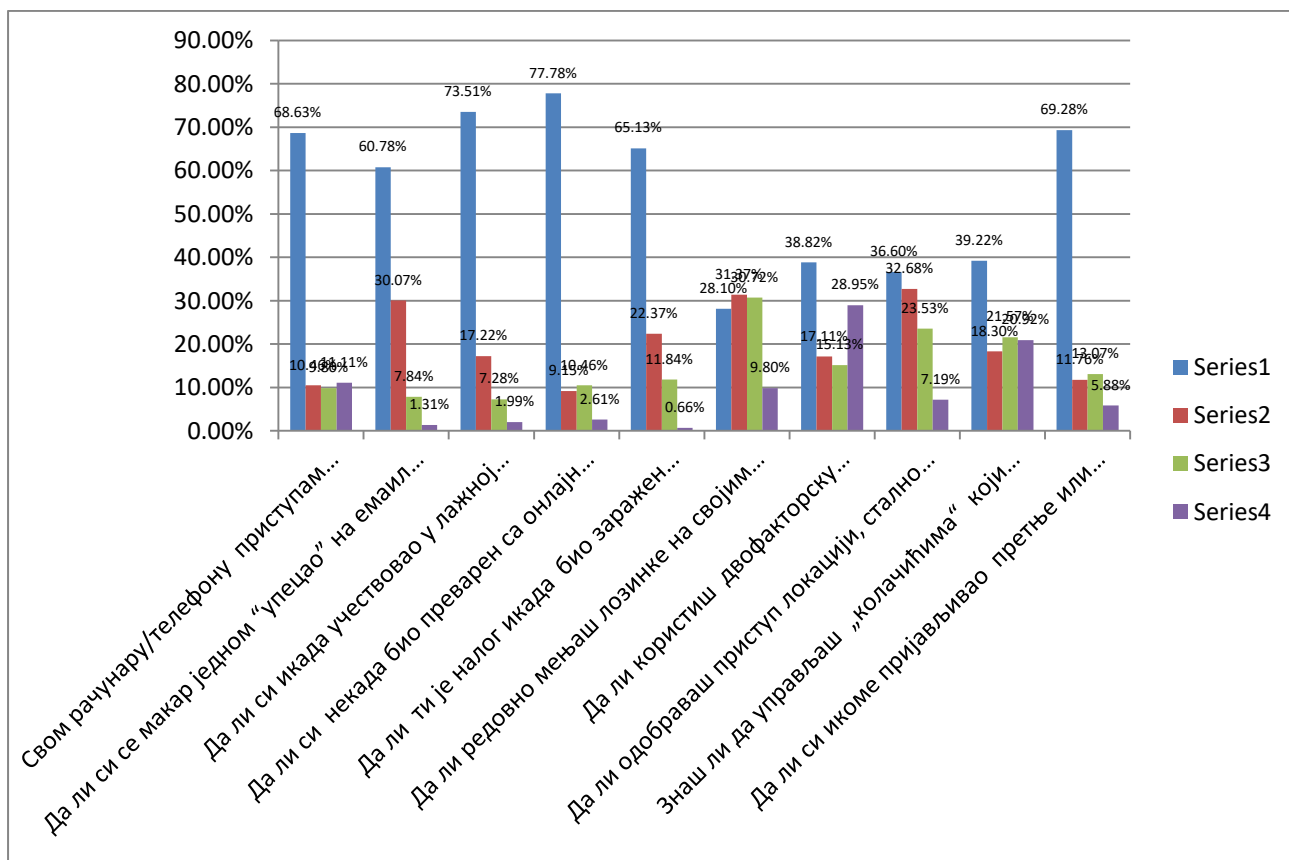
Анализом ставова и мишљења младих општине Врбас о њиховој безбедности, добијених истраживањем које је рађено у оквиру израде Локалног акционог плана за младе у Врбасу дошло се до следећих података:

Табела 1. : Знања о безбедности на интернету

	никада	ретко	понекад	често
Свом рачунару/телефону приступам директно, без лозинке или било које друге додатне аутентификације	68,63%	10,46%	9,80%	11,11%
Да ли си се макар једном “упецао” на емаил или кликнуо на линк који си добио од непознате особе?	60,78%	30,07%	7,84%	1,31%
Да ли си икада учествовао у лажној наградној игри и квизу: „Освоји награду – изгуби податке”?	73,51%	17,22%	7,28%	1,99%
Да ли си некада био преварен са онлајн куповином: „Најјефтиније на нету, али никад не стиже”?	77,78%	9,15%	10,46%	2,61%
Да ли ти је налог икада био	65,13%	22,37%	11,84%	0,66%

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ПО ОБЛАСТИМА 2025. ГОДИНА

заражен вирусом или неким други малициозним софтвером?				
Да ли редовно мењаш лозинке на својим налозима?	28,10%	31,37%	30,72%	9,80%
Да ли користиш двофакторску аутентификацију за заштиту налога?	38,82%	17,11%	15,13%	28,95%
Да ли одобраваш приступ локацији, стално или док се локација користи?	36,60%	32,68%	23,53%	7,19%
Знаш ли да управљаш „колачићима“ који прате твоје активности на интернету?	39,22%	18,30%	21,57%	20,92%
Да ли си икоме пријављивао претње или злоупотребу на друштвеним мрежама?	69,28%	11,76%	13,07%	5,88%

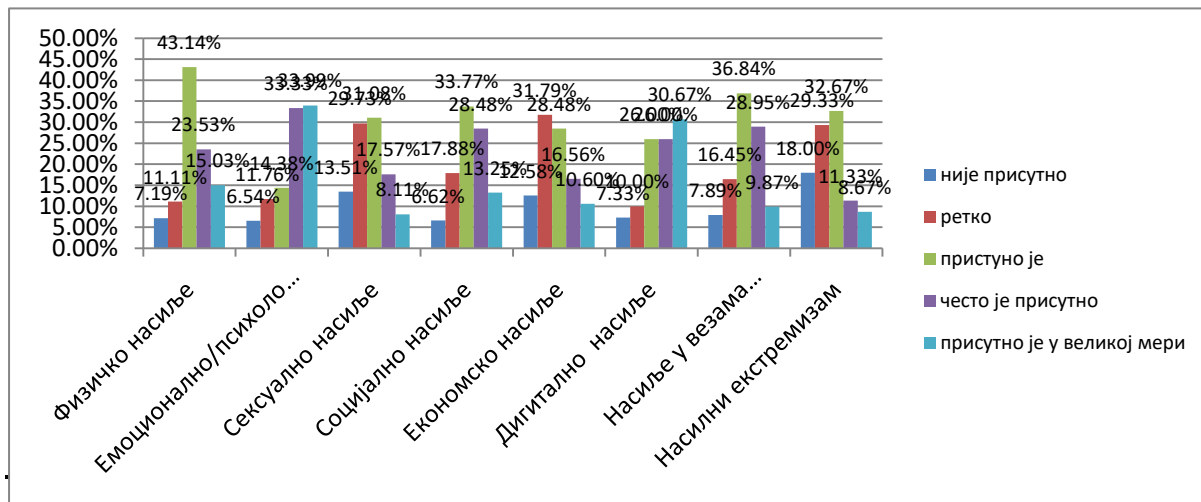
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ПО ОБЛАСТИМА 2025. ГОДИНА

Подаци показују да велики проценат испитаника наводи да **никада** не учествује у ризичним дигиталним ситуацијама наведеним у табели. Највиши удео одговора „никада” бележи се код учешћа у лажним наградним играма (73.51%), превара у онлајн куповини (77.78%) и непријављивања претњи на друштвеним мрежама (69.28%). Такође, 60.78% испитаника наводи да се никада није „упецало“ на сумњив емаил или линк, а 65.13% да њихов налог никада није био заражен вирусом или другим малициозним софтвером. **68,63%** испитаника *никада* не приступа рачунару/телефону директно без да користи лозинку или аутентификацију приликом приступа уређају, а само 11,11% то чини често. Насупрот томе, редовно мењање лозинки је реткост — 28.10% то никада не ради, док само 9.80% то чини често. Употреба двофакторске аутентификације је расподељена: 38.82% је никада не користи, док 28.95% то ради често. Када је реч о управљању колачићима, 39.22% испитаника то никада не ради, док 20.92% то чини често. Одобравање приступа локацији најчешће се јавља у категоријама „никада“ (36.60%) или „ретко“ (32.68%).

Табела 2: Присутност одређених врста насиља

	није присутно	ретко	присуно је	често је присутно	присутно је у великој мери
Физичко насиље	7,19%	11,11%	43,14%	23,53%	15,03%
Емоционално/психолошко насиље	6,54%	11,76%	14,38%	33,33%	33,99%
Сексуално насиље	13,51%	29,73%	31,08%	17,57%	8,11%
Социјално насиље	6,62%	17,88%	33,77%	28,48%	13,25%
Економско насиље	12,58%	31,79%	28,48%	16,56%	10,60%
Дигитално насиље	7,33%	10,00%	26,00%	26,00%	30,67%
Насиље у везама младих	7,89%	16,45%	36,84%	28,95%	9,87%
Насилни екстремизам	18,00%	29,33%	32,67%	11,33%	8,67%

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ПО ОБЛАСТИМА 2025. ГОДИНА

Подаци показују да се различити облици насиља међу испитаницима разликују по учесталости присутности. Физичко насиље је најчешће процењено као „присутно је“ (43.14%) или „често је присутно“ (23.53%), док мањи део сматра да га нема (7.19%). Емоционално/психолошко насиље препознаје се као посебно распрострањено, јер 33.33% испитаника наводи да је често присутно, а 33.99% да је присутно у великој мери. Сексуално насиље најчешће се оцењује као „присутно је“ (31.08%) или „ретко“ (29.73%), док 13.51% сматра да није присутно. Код социјалног насиља, најчешћи одговор је „присутно је“ (33.77%), а следе „често је присутно“ (28.48%) и „ретко“ (17.88%). Економско насиље у највећем проценту испитаника означава као „ретко“ (31.79%) или „присутно је“ (28.48%), док 12.58% сматра да није присутно. Дигитално насиље издваја се по високим процентима у највишим категоријама – 26.00% наводи да је често присутно, а 30.67% да је присутно у великој мери. Када је реч о насиљу у везама младих, најзаступљенији одговор је „присутно је“ (36.84%), уз 28.95% који га виде као често присутно. Насилни екстремизам има умеренију расподелу одговора, при чему су најчешће категорије „присутно је“ (32.67%) и „ретко“ (29.33%), док 18.00% испитаника сматра да није присутно.

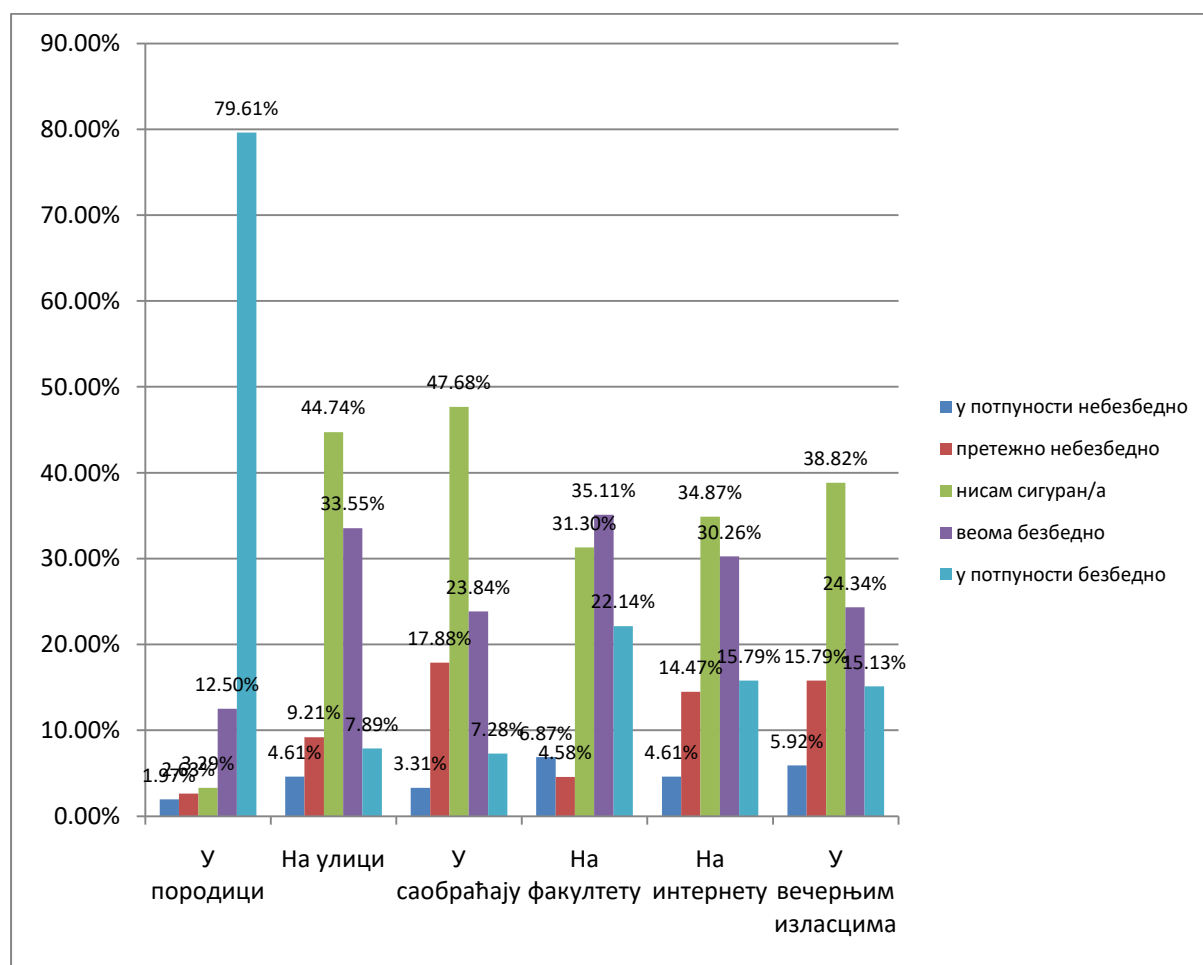
Пет најзаступљенијих врста насиља, када се посматра укупан збир категорија „присутно је“, „често је присутно“ и „присутно је у великој мери“, јесу дигитално насиље (82.67%), емоционално/психолошко насиље (81.70%), физичко насиље (81.70%), насиље у везама младих (75.66%) и социјално насиље (75.50%).

Табела 3: Безбедност на одређеним локацијама

	у потпуно сти небезбедно	претежно небезбедно	нисам сигуран/а	веома безбедно	у потпуности безбедно
У породици	1,97%	2,63%	3,29%	12,50%	79,61%

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ПО ОБЛАСТИМА 2025. ГОДИНА

На улици	4,61%	9,21%	44,74%	33,55%	7,89%
У саобраћају	3,31%	17,88%	47,68%	23,84%	7,28%
На факултету	6,87%	4,58%	31,30%	35,11%	22,14%
На интернету	4,61%	14,47%	34,87%	30,26%	15,79%
У вечерњим изласцима	5,92%	15,79%	38,82%	24,34%	15,13%

Подаци показују да се испитаници најбезбедније осећају у породици, где 79.61% наводи да је то „у потпуности безбедно“, а додатних 12.50% „веома безбедно“. Насупрот томе, највећа несигурност јавља се на улици и у саобраћају: на улици чак 44.74% испитаника није сигурно да ли је безбедно, док 13.82% процењује ситуацију као претежно или потпуно небезбедну; у саобраћају несигурност изражава 47.68%, док 21.19% опажа саобраћај као претежно или потпуно небезбедан.

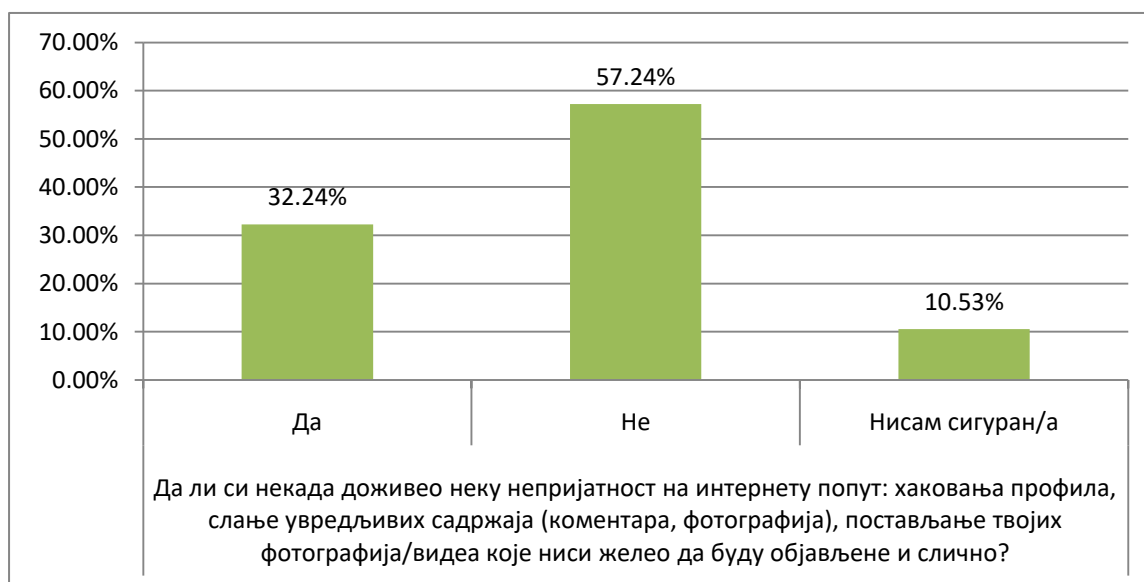
Када је реч о другим окружењима, на факултету се 57.25% испитаника осећа веома или потпуно безбедно, док 31.30% није сигурно. На интернету готово половина испитаника

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ПО ОБЛАСТИМА 2025. ГОДИНА

изражава неизвесност или осећај ризика (34.87% није сигурно, а 19.08% процењује да је интернет претежно или потпуно небезбедан). У вечерњим изласцима 38.82% није сигурно да ли су безбедни, док се 30.47% осећа веома или потпуно безбедно, што указује на подељено искуство у овом контексту.

Табела 4.: Непријатност на интернету

		%
Да ли си некада доживео неку непријатност на интернету попут: хаковања профила, слање увредљивих садржаја (коментара, фотографија), постављање твојих фотографија/видео које ниси желео да буду објављене и слично?	Да	32.24%
	Не	57.24%
	Нисам сигуран/а	10.53%

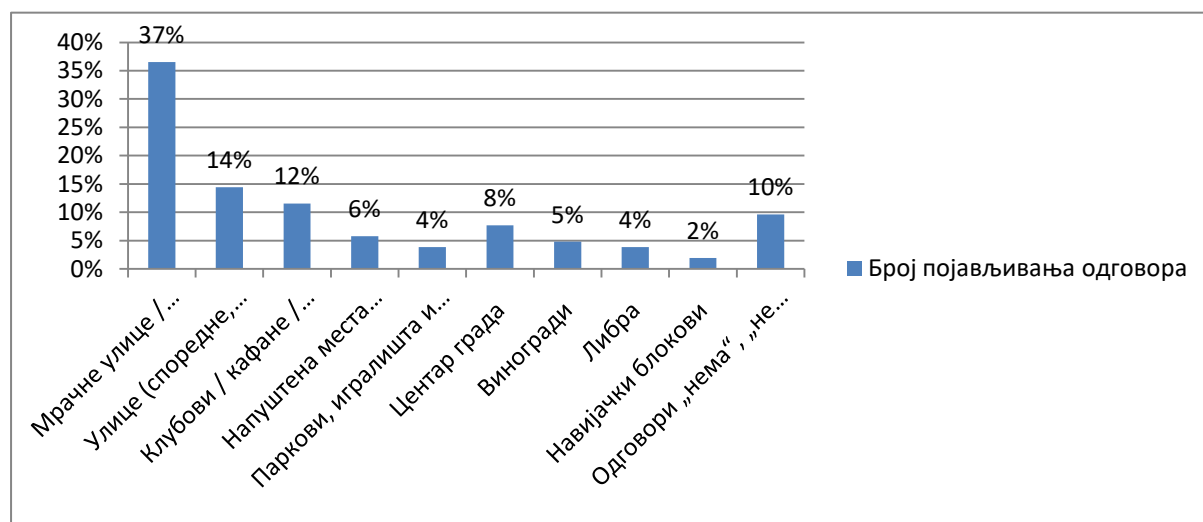
Резултати показују да је 32.24% испитаника доживело неку непријатност на интернету, попут хаковања, увредљивих порука или нежељеног објављивања садржаја. Већина, 57.24%, наводи да такво искуство није имала, док је 10.53% испитаника несигурно да ли је дошло до непријатности.

Табела 5.: Локације које млади означавају као небезбедне

Категорија	Број појављивања одговора
Мрачне улице / мрачни делови / неосветљени простори	37%
Улице (споредне, ноћне, мање прометне)	14%

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ПО ОБЛАСТИМА 2025. ГОДИНА

Клубови / кафане / кафићи	12%
Напуштена места (куће, зграде, фабрика, болница)	6%
Паркови, игралишта и терени	4%
Центар града	8%
Виногради	5%
Либра	4%
Навијачки блокови	2%
Одговори „нема“, „не знам“, „немам одговор“	10%

Најчешће као небезбедна места испитаници наводе мрачне улице, мрачне делове насеља и неосветљене просторе (38 одговора), што их чини најдоминантнијом категоријом. Следе споредне, ноћне и мање прометне улице и клубови, кафане и кафићи

Улична расвета игра виталну улогу у урбаним срединама. Не само да осветљава наше путеве, већ и побољшава јавну безбедност. Улична расвета је основни аспект јавне инфраструктуре. Обезбеђује видљивост ноћу, омогућавајући пешацима, бициклистима и возачима да безбедно путују. Светле улице одвраћају од криминала, смањују несреће и повећавају осећај безбедности становника. Насупрот томе, слабо осветљена подручја могу постати жаришта криминалних активности, јер мрак често представља покриће за незаконито понашање. Бројне студије су показале корелацију између адекватне уличне расвете и смањене стопе криминала. Добро осветљено окружење може одвратити потенцијалне преступнике, јер се ризик да буду виђени и ухваћени значајно повећавају.